

Substantive masive și abstracte pluralizate în româna veche

Gabriela Pană Dindelegan*

Facultatea de Litere, Universitatea din București, Str. Edgar Quinet 5–7, Sector 1, 010017 București, România

Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, Calea 13 Septembrie 13, 050711 București, România

Despre articol

Istoric:

Primit 8 mai 2017

Acceptat 3 iunie 2017

Publicat 30 septembrie 2017

Cuvinte-cheie:

română veche

masiv

abstract

pluralizare

plural lexical

Rezumat

În urma examinării unui corpus bogat de limbă română veche, autorul ajunge la concluzia că fenomenul ‘pluralizării’ substantivelor masive și al celor abstracte este extrem de frecvent în româna veche. Efectele semantice ale pluralizării sînt asemănătoare pentru masive și abstracte, constînd în apariția unor varietăți semantice denotative și/sau conotative. Din ansamblul desinențelor de plural, dacoromâna și-a specializat una (desinența *-uri*) pentru pluralizarea masivelor. Evoluția desinenței *-uri* evidențiază un proces special, de convertire a unui semn gramatical (de plural) într-unul lexical (așa-numitele ‘plurale lexicale’). Deși ‘pluralele lexicale’ apar, izolat, și în alte limbi romanice, nicăieri nu au luat extinderea și regularitatea din română.

1. Introducere

Substantivele masive și abstracte au caracteristici semantice și morfosintactice comune, ceea ce explică participarea lor la fenomene comune (vezi ‘pluralizarea’ și efectele ei), dar și tratarea lor împreună (ca în articolul de față).

Scopul articolului de față este să examineze, pe baza unui corpus bogat de limbă română veche (1560–1780), fenomenul pluralizării substantivelor masive și abstracte, să surprindă caracteristicile lui în româna veche, precum și efectele semantice și gramaticale.

2. Substantive ‘masive’

2.1. Trăsături caracteristice

Trăsătura inerentă [+masiv] influențează gramatica substantivului, în sensul că substantivele ‘masive’ se disting de cele prototipice atît din punct de vedere flexionar (Nedelcu, 2013, p. 260–261), cît și morfosintactic (Pană Dindelegan, 2016b, p. 324–332). O caracteristică flexionară a masivelor este apartenența la clasa non-numărabilelor, majoritatea substantivelor masive fiind defective de plural [substantive *singularia tantum* (1a–d)] și, numai cu totul izolat, și defective de singular [substantive *pluralia tantum* (2a–b)].

- (1) a. *unulu amu auru dăruindu, și altulu argintu, e altulu pâine* (cc².1581, 321/1)
- b. *Și v-am dat voauo grîu și vin și unt* (CLR^V, 172^f)
- c. *ca să nu mai aducă sînge de capră și de vițel și cenușe de juncu* (Ev.1642, 317)
- d. *Miiare, lapte din pămînt vor izvorî* (DPar.1683, III/134^f)
- (2) a. *era tremiși în cetate să cumpere bucate* (cc².1581, 151)
- b. *Și le-au trimis de sațu merinde* (DPV.1673, 541)

* Adresă de corespondență: g_dindele@yahoo.com.

O altă trăsătură a masivelor, caracterizând româna în ansamblul României, privește posibilitatea de a apărea în poziții argumentale fără articol sau, altfel spus, în construcții cu grupuri nominale „nude” [vezi (3a)]. Ca și spaniola, portugheza și sudul Italo-României (vezi Ramat & Ricca, 2016, p. 52–53), româna nu a dezvoltat un articol partitiv. Spre deosebire de româna modernă, în româna veche, alături de construcțiile fără articol (3a), sînt înregistrate și construcții cu *de* partitiv în poziții argumentale [(3b–c); Pană Dindelegan, 2016a, p. 330–331], dispărute ulterior din uzul lingvistic standard.

- (3) a. *Cerșu elu să bea apă* (cc².1581, 158)
 b. *Să bea de apă ce-i voi da eu* (CazV.1643, 158^v)
 c. *Că unii aleg de bucate: un fealiu de bucate mănîncă* (cc¹.1567, 194^f)

2.2. Pluralizarea masivelor

În mod curent, pluralizarea masivelor antrenează modificări de sens, ducînd, implicit, și la ‘demasificare’ (4a). Uneori, pluralizarea poate interveni în cadrul unei variații de gen [*marmurile*_{F//N.PL} vs *marmurii*_{M.PL}] (4b–c), efectul semantico-gramatical fiind același: schimbarea de sens și, implicit, ‘demasificarea’.

- (4) a. *să-șu ia pre cale numai un toiagu, nece bucate, nece pîine, nece pre brăne arămi*¹ (CT.1560–1, 79^v)
 b. *daca s-au luat marmurile de pre gropniță au luminatu soarele ș-acolo* (Cron.1689, 98)
 c. *stîlpii și marmurii* (DVS.1682–6, 96^r)

Din ansamblul desinențelor de plural, una se specializează pentru procesul de ‘pluralizare’ a masivelor, atașîndu-se atît la femininele masive, cît și la neutrele masive. Este vorba de finala *-uri*, care, atașată substantivului masiv, asigură pluralizarea și, implicit, schimbarea sensului². Sub aspect funcțional, în asemenea utilizări, desinența *-uri* se apropie de un sufix lexical, asigurînd schimbarea nu numai a trăsăturilor flexionare, ci și a sensului cuvîntului. Fenomenul este în exclusivitate nord-dunărean³ și datează de la începutul secolului al XVII-lea, prima atestare fiind de la 1620 [Frîncu, 1982; (5a)]; ulterior, exemplele se înmulțesc și se diversifică (5b–j). Se disting următoarele situații de ‘pluralizare’:

(i) *-uri* se atașează unor radicale masive din clasa femininelor⁴, avînd drept efect fie apariția unui sens denotativ nou, cel de „sorturi, varietăți dintr-o anumită materie” (5a–j), fie a unei valori conotative de tip depreciativ (6). Dar în timp ce prima categorie este veche în limbă (începutul secolului al XVII-lea), cea de a doua aparține românei moderne⁵.

- (5) a. *Și carne₁ o dede tătarilor de o m<î>ncară, și ziseră că <este> mai dulce de toate cărnurile₂ pre lumé*⁶ (A.1620, 24^v)
 b. *Toate cărnurile sărate, cum spete, limbi, cîrnați, păstrămi* (CBuc.1749, 52^v)
 c. *învățătură de a face dulceturi* (CBuc.1749, 59^f)
 d. *cînd va fi aproape de fiert, pune-i o mîină de erburi tocate* (CBuc.1749, 6^r)
 e. *călșun cu sîrmă și cu alte mătăsuri* (CDict.1691–7, 136)
 f. *învățătură de a face multe feliuri de sălături* (CBuc.1749, 49^v)
 g. *căci sîngiuri multe ai vărsat preste pămînt înaintea Mea* (BB.1688, 302/XXII)

¹ Să se facă diferența între forma de plural a substantivului masiv și forma etimologică de singular *arame* (*darul carele de la ei veți lua: aur, argînt, arame*, PO.1582, 190; *poarta cea de arame*, Ev.1642, 209).

² În Maiden (2014, p. 41), se vorbește de funcția nouă a lui *-uri*, mai degrabă „derivațională” decît gramaticală.

³ Maiden (2015, p. 46) observă că, spre deosebire de dacoromână, în dialectele sud-dunărene (meglenoromână și aromână), nu există nici o corelație între extinderea lui *-uri* la pluralul femininelor și semantica masivă, *-uri* apărînd și pentru substantive non-masive.

⁴ Vezi lista completă a femininelor cu *-uri* la Maiden (2015, p. 44–45).

⁵ Pentru româna modernă, vezi descriere detaliată la Avram (2003–2004).

⁶ În același exemplu, apar cele două forme diferite, corespunzătoare la sensuri diferite și, implicit, la unități lexicale diferite.

- h. *fiitoare de unsoari* (CDict.1691-7, 321)
 i. *Și să mănânce cu adzîmă nedospită și cu verdețuri amară* (Cron.1689, 47)
 j. *baie de zoaie, scaldătoare de zoiuri* (CDict.1691-7, 493)
 (6) *delicatețuri* (← *delicatețe*), *gentilețuri* (← *gentilețe*), *politețuri* (← *politețe*), *străinătățuri* (← *străinătate*), *tandrețuri* (← *tandrețe*)

(ii) –*uri* se atașează unor radicale masive din clasa *neutrelor*, avînd drept efect apariția unui sens denotativ diferit: (i) „obiecte făcute din materialul avut în vedere” (7a–c); (ii) „sorturi” (7d).

- (7) a. *Au nu cu arginture* [„bani din argint”] *te-ai tocmitu cu mine?* (CT.1560-1, 42^v)
 b. *Cînd vei vrea să speli arginturile* [„obiecte din argint”] (CBuc.1749, 62^r)
 c. *Untul de ceară (...)* *păstrează foarte bine metalurile* [„obiecte din metal”] *de rugină* (CBuc.1749, 63^v)
 d. *să să bea ca și alte vinuri* [„sorturi de vin”] *noao* (CBuc.1749, 53^v)

Fenomene similare de ‘plural lexical’ au fost semnalate și în alte varietăți romanice (asturiană, leoneză, napoletană), fiind interpretate identic sau diferit (vezi Ramat & Ricca, 2016, p. 61). Trebuie însă făcută remarcă că nicăieri ca în româna nord-dunăreană fenomenul nu a luat o așa de mare extindere și regularitate.

În concluzie, pentru română, în cazul femininelor, –*uri* funcționează predilect cu rol lexical, fiind legat de radicale ‘masive’⁷, în timp ce, pentru substantive din clasa neutrelor, finalul –*uri* (sau secvența de flexive –*ur* + –*i*⁸) funcționează predilect gramatical, marcînd pluralul (tipul *joc* – *jocuri*, *loc* – *locuri*, *lucru* – *lucruri*, *tablou* – *tablouri*) și numai, izolat, în raport cu radicale masive (*arginturi*, *metaluri*, *vinuri*), funcționează și lexical.

3. Substantive abstracte

3.1. Trăsături caracteristice

Ca și cele masive, substantivele abstracte se disting, flexionar, prin apartenența la clasa non-numărăbilelor, iar, morfosintactic, prin utilizarea de preferință în structuri argumentale fără articol (articol ‘zero’). Ambele caracteristici sînt prezente încă din româna veche.

3.2. Substantive abstracte pluralizate (tipul „cînte”, „miloste”)

S-a semnalat deja bogăția de formații abstracte a limbii române în general și a românei vechi în special (FCLRV; Pană Dindelegan, 2017), rezultată, printre altele, și din inventarul bogat de sufixe abstracte, din productivitatea mare a multora dintre ele, din situațiile de sinonimie și de concurență.

În acest cadru, remarcăm caracteristica limbii române vechi de ‘pluralizare’ frecventă a abstractelor: în locul unor utilizări *singularia tantum*, caracteristice românei actuale, substantivele abstracte apar frecvent

⁷Fără să aibă aceeași extindere, o utilizare asemănătoare apare în cazul formelor feminine de plural în „-(a)le”: tipul *cosmeticale, istericale, mitologice, politice, zaharicale* (Pană Dindelegan, 2009, p. 19), unde finalul –(a)le, pe lângă asocierea cu valoarea „feminin plural”, este purtător și de valoare lexicală suplimentară, atribuind formației conotații depreciative, ironice. Procesul este asemănător, constînd în convertirea unui semn de plural într-unul lexical.

⁸Tipul de analiză „timp-ur-i” este prezentat în Maiden (2016a,b) și permite detașarea a două morfeme distincte de plural: –*ur*– și –*i*, ambele exprimînd „femininul”. Soluția lui Maiden (2016a,b) ține seama de realitatea istorică, potrivit căreia, în secolul al XVI-lea, în complexul-flexiv „-ure”, desinența de plural –*i* înlocuiește desinența mai veche –*e* (–*ure* > –*uri*: *timpure* > *timpuri*). Modificarea –*e* > –*i* urmează același curs de modificări înțilnit și la alte feminine (plurale precum *bălți, boli, gropi, răni, roși, tălpi* s-au impus în locul mai vechilor *balte, boale, groape, rane, roate, talpe* și numeroase alte forme non-standard de tipul *băniși, catarămi, crățiși, făbrici, hăni, înghețăși* circulă paralel cu formele mai vechi standard în –*e*). Marcarea dublă a pluralului, prin mărci flexionare coocurente, vine în sprijinul ideii că pluralul românesc este „supramarcat” sau că este caracterizat prin ceea ce se numește „extended exponence”; asta înseamnă că marcarea pluralului nu se limitează la desinență, ci întrepătrunde și radicalul, făcînd ca segmentarea să fie, de aceea, foarte dificilă.

cu formă de plural⁹ (vezi și Frâncu, 2009, p. 28). Pentru formațiile cu corespondent slav, s-a propus ca explicație și „modelarea după forma de plural a cuvintelor slave corespunzătoare” (Candrea, 1916, p. CLXXXII).

Nu o dată, abstractele pluralizate apar în cascadă; vezi (8), Chivu (1993, p. 176).

- (8) a. *Carile sînt năravurile trupulu<i> ceal<ea> realele? Măriile, trușele, mîniile, uciderile, curviiile (...), saltăturile (...), urgiile, clevețele* (CS.1609–18, 114^v)
 b. *Nu spunem strîmbătățile (...), clevetirile, voile veghiate* [„părtiniri”], *fățăriile, mozaviriile* [„calomnii”], *vînzările și pîrăle ce facem unul altuia* (AD.1722–5, 85^v)

Forma de plural este fie identică cu cea de singular, deci o situație de invariabilitate (SG≡PL *blîndeaște*, SG≡PL *cinste*, SG≡PL *datoare* „datorie”, SG≡PL *dragoste*, SG≡PL *pace* (9a–g), fie diferită de a singularului, după tiparul substantivelor feminine cu singularul în *-e* [*cinste* – *cinsti*, *foamete* – *foameți*, *miloste* – *milosti*, *năpaste* – *năpăști*//*năpasti*, *pace* – *paci*, *rușine* – *rușini* (10a–o)] sau al celor feminine cu singularul în *-ă* și pluralul în *-e* [*măreață* „măreție” – *măre(a)țe*, *sfadă* – *sfade*, *slavă* – *slave* (11a–c)] sau în *-i* [*pîră* – *pîri*, *pizmă* – *pizmi*, *gîlceavă* – *gîlcevi*, *vrajbă* – *vrajbi* (11d–h)]. Unele abstracte pluralizate au formă oscilantă, aparînd, în contextele de plural, fie ca invariabile, fie cu formă diferită de SG (PL *cinste* // *cinsti*, PL *dragoste* // *dragosti*, PL *pace* // *paci*, PL *pizme* // *pizmi*).

- (9) a. *Ascultați, oameni iubitori la oameni, adîncul și blîndeaște*¹⁰ *ce feace Dummedzău* (CLR.V.1621–33, 195/170^r)
 b. *ca să te ajute cu bani și cu alte multe cinste* (DĪ.1600, XXXII)
 c. *Unde-s cinstele ceale de frunte?* (Mărg.1691, 145^r)
 d. *vor înpărți cinstele* (FN.1693–704, 167)
 e. *pentru dragostele muieresti* (Cron.1689, 27)
 f. *Doamne, miluiaște noi cu pacele tale* (CL.1570, 8^r)
 g. *nu iaste mai bună decîtu pacele și dragostele* (CC².1581, 129/33)
 (10) a. *cu multe cinsti cinstiră* (CV.1563–83, 49^v)
 b. *și-i făcea trei cinsti și trei rușini* (FD.1592–604, 599^r)
 c. *la alte cinsti* (PA~1630, CAP.250)
 d. *mai sus (...) decît toate cinstile* (DPar.1683, III/98^r)
 e. *Laudele părinților și cinstile* (Mărg.1691, 4^v)
 f. *fără alte cinsti* (FN.1693–704, 203)
 g. *îi sînt acestea necinsti* (FN.1693–704, 376)
 h. *vor fi foameți și griji* (CT.1560–I, 99^r)
 i. *Lăsa-voiu pre voi omet și geru greu și foameți și pară* (CLR.V.1621–33, 195/171^v)
 j. *plinră de milosti* (CV.1563–83, 63^v)
 k. *și mai mare năpăști ne face* (DĪ.1599, XVIII)
 l. *cîndu întru năpasti (...) cădeți* (CV.1563–83, 55^r)
 m. *să lăsați (...) paci și tocmeale bune* (DĪ, CIII)
 n. *Pacile lumiei tale dăruiaște besarecilor tale* (CL.1570, 42^v)
 o. *s-au prinsu la niscare rușini* (Mărg.1691, 1^v)
 (11) a. *Cine iubeaște măreațele easte rob jucătorilor* (FD.1592–604, 576^r)
 b. *Și începu fratele a face sfade cu starețul, dosădindu-l și zîcînd* (DVS.1682–6, 56^v)
 c. *le făgăduesc mari slave și cinsti* (FN.1693–704, 52)
 d. *să lepădam de la noi toate răutățile, toate pizmile* (CLR.V.1621–33, 193/191^r)
 e. *avînd Vladul pîrcălabul pîri și gîlcevi cu Stoica logofătul* (DRH,B.1645, XXX)

⁹De remarcat că toate substantivele abstracte de sub (9)–(11) nu mai apar, în româna actuală standard, cu formă de plural.

¹⁰Intră aici și celelalte formații cu sufixul abstract *-e(a)țe*: SG≡PL *bătrîneaște*, *tinereaște*.

- f. *la cleвете, la zavistii, la vrăjbi și goniri* (AIP.1705, 4^r)
 g. *de faptele sale cu amestecaturile ce avuse cu Racoții?* (CLM.1700–50, 295^v)
 h. *Că pe acea vreme ave gilcevi cu șfedzii* (NL~1750–66, 44)

Pluralele, atunci când apar, se dezambiguiază fie prin selecția unei anumite forme de articol (*blindeațele, cinstele, dragostele, pacile*), fie prin acordul cu un adjectiv propriu-zis, un cuantificator, un demonstrativ sau un posesiv, cărora le impune forma de feminin plural (*multe cinste, toate cinstile, dragostile muieresti, pacile tale*).

În ce privește forma de GEN-DAT.SG a substantivelor abstracte feminine, aceasta, încă din limba veche, prezintă sincretismul specific femininului românesc substantival și adjectival, și anume GEN-DAT.SG ≡ NOM-ACC-GEN-DAT.PL. Cum pluralul acestor substantive, atunci când se folosește, este oscilant, și forma de GEN-DAT.SG reflectă aceeași variație de la plural, genitiv-dativul apărând fie ca invariabil¹¹ [(12a–b): *cinste(i)*], fie cu formă variabilă, sincretică cu pluralul [(12c–d): *cinsti(i)*; (12e): *foameți(ei)*].

- (12) a. *unii dulceți și unii cinste* (CC².1581, 319/17)
 b. *mărire a aceștii cinste* (Mărg.1691, 64^r)
 c. *te aleasă Dummedzău și te spodobi aceștia cinsti* (FN.1693–704, 371)
 d. *te-au spodobit (=a considera demn) cinstii aceștia a firea împărat* (FN.1693–704, 376)
 e. *anii foameției* (PO.1582, 112)

Frâncu (2009, p. 28) observă că, deși prezente în tot felul de texte, formele abstracte pluralizate au frecvență mai mare în „variantele nordice”. Numai în CV.1563–83, de exemplu, apar următoarele abstracte pluralizate, multe dintre formele în discuție dispărând ulterior din limbă; vezi exemple precum: PL *lăsăciuri* ‘iertare’ (CV.1563–83, 39^v/6); PL *urăciuri(le)* ‘binecuvântare’ (CV.1563–83, 62^v/14); PL *cleвете(le)* ‘acuzare, defăimare’ (CV.1563–83, 37^r/6, 72^v/11); PL *milosti* ‘milă’ (CV.1563–83, 63^v/7); PL *șfade(le)* ‘ceartă’ (CV.1563–83, 63^v/14); PL *strasti* ‘patimă’ (CV.1563–83, 70^v/14); *mîniicii(le)* ‘dezmaț’ (CV.1563–83, 79^r/12; < *mîniac*; apud Costinescu, 1981, p. 190); *pîșenii(le)* ‘trufie’ (CV.1563–83, 65^v/14; < *pîșen* ‘trufaș’; apud Costinescu, 1981, p. 192); *scîrbi* ‘suferință’ (CV.1563–83, 70^r/10, 75^r/5).

În româna modernă standard, formele pluralizate ale substantivelor abstracte sînt mult mai puțin folosite, substantivele comportîndu-se ca *singularia tantum*, astfel că situația de invariabilitate de sub (9) nu apare decît pentru singular (vezi formele recomandate de DOOM²: *cinstei, foamei, foametei, onoarei, setei*). Și dacă se folosesc la plural, pluralizarea se asociază cu diverse sensuri concrete și chiar cu modificări de gen (vezi *onoare_F* vs *onor_N* – *onoruri_N*).

4. Pluralizarea tipului colectiv „zestre”

Substantiv colectiv, de origine latinească (< DEXTĒRÆ; Ciorănescu, 2003, p. 853), apare în pravilele secolului al XVII-lea cu forme sincretice pentru ambele numere [(13a) vs (13b)], predominante fiind aparițiile de plural (13b–d); vezi distribuția pe forme de număr în tabelul următor. Recunoașterea singularului sau a pluralului se face adesea contextual, prin selecția unei forme specializate de articol (*dzeastrele*) sau prin acordul cu adjective de diverse tipuri (*altă dzeastre* vs *aceale dzeastre*).

- (13) a. *să nu mai ceară altă dzeastre_{SG}* (PA~1630, 570)
 b. *nu va lua nemică dentr-aceale dzeastre_{PL}* (Prav.1646, 113/27)
 c. *să-și ia și dzeastrele_{PL} toate cîte va fi avut* (PA~1630, 511)
 d. *să-și piardză muiarea toate dzeastrele_{PL} ce va fi avînd* (Prav.1646, 110/3)

¹¹În cazul formelor articulate, sincretismul NOM-ACC.SG vs. GEN-DAT.SG se rezolvă prin articolul enclitic (*cinstea* – *cinstei*).

Text	<i>dzeastrele</i> F.PL	<i>dzestre(a)</i> F.SG	<i>dzestre</i> AMBIGUU (SG sau PL?)
PA~1630	41	1	10
Prav.1646	30	3	2

Tabela 1: Formele de plural ale substantivului *zestre*

După mai mult de un secol, în Prav.1780, predominante sînt formele de singular (singularul unui colectiv): 8 atestări ale formei articulate de feminin *zestrea/zestria* (14a), 5 ale formei de feminin fără articol, dezambiguizarea ca singular realizîndu-se prin acord (14b), 5 forme de GEN-DAT.SG *zestrii/zestriei* (14c) și numai o singură formă de plural (14d). Forma de plural și formele de GEN-DAT.SG indică diferențierea formei de PL (*zestre – zestri*). Pentru româna actuală standard, DOOM² nu indică și pluralul, ceea ce înseamnă utilizarea ca *singulare tantum*.

- (14) a. *mulțumită pe zestrea ce va fi luat* (Prav.1780, 98/27)
 b. *s-au mulțumit pe acea zestre* (Prav.1780, 94/6–7)
 c. *cîte lucruri de ale zestri să vor găsi* (Prav.1780, 94/17)
 d. *cheltuiielele zestrilor* (Prav.1780, 96/1).

5. Concluzii

- Fenomenul pluralizării substantivelor masive, abstracte și colective este extrem de frecvent în româna veche.
- Pluralizarea masivelor și a abstractelor antrenează, adesea, modificarea sensului, determinînd, în cazul masivelor, „demasificarea”, iar, în cazul abstractelor, „dezabstractizarea” / „concretizarea”.
- Dacoromâna și-a specializat o desinență (*-uri*) pentru pluralizarea masivelor și, implicit, pentru modificarea sensului.
- Evoluția lui *-uri* (atît din pluralul femininelor – tipul *mătășuri, verdețuri*, cît și din pluralul neutrelor – tipul *metaluri, vinuri*) evidențiază un proces de tip special, constînd în convertirea unui semn gramatical (de plural) într-unul lexical.
- Simultan, are loc și ambiguitatea mărcii *-uri*, care ajunge să exprime, cumulativ, două valori: una gramaticală (de plural) și una lexicală (derivativă).

Bibliografie

A. Corpus

- A.1620 = *Alexandria*, în Zgraon, Fl. (ed.), *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, vol. 11, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2006.
- AD.1722–5 = Antim Ivireanul, *Didabii*, în *Opere*, ed. G. Ștrempel, Editura Minerva, București, 1972.
- AIP.1705 = Antim Ivireanul, *Învățătură pentru taina pocăinții*, în *Opere*, ed. G. Ștrempel, Editura Minerva, București, 1972, p. 347–351.
- BB.1688 = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, tipărită întîia oară la 1688 în timpul lui Șerban Vodă Cantacuzino, Domnul Țării Românești, Editura Institutului Biblic, București, 1977.
- CazV.1643 = Varlaam, *Cazania*, ed. J. Byck, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1943.
- CBuc.1749 = *Carte întru carea să scriu mîncările*, ed. I. Constantinescu, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997.
- CC¹.1567 = Coresi, *Tîlcul evangheliilor și molitvenic românesc*, ed. V. Drimba, Editura Academiei, București, 1998.
- CC².1581 = Coresi, *Cartea cu învățătură*, ed. S. Pușcariu & Al. Procopovici, Atelierele Grafice Socec, București, 1914.
- CDicț.1691–7 = Teodor Corbea, *Dictiones latine cum valachica interpretatione*, ed. A.-M. Gherman, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 2001.
- CL.1570 = Coresi, *Liturghierul lui Coresi*, ed. Al. Mareș, Editura Academiei, București, 1969.
- CLM.1700–50 = Miron Costin, *Letopisețul Țării Moldovei*. *Opere*, ed. P. P. Panaitescu, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1958.

- CLRv = Mareș, Al. (coord.) (2016). *Crestomația limbii române vechi*, vol. I (1521–1639), Editura Academiei Române, București.
- Cron.1689 = *Cronograf tradus din grecește de Pătrașco Danovici*, 2 vol, ed. G. Ștrempel, București, 1998.
- CS.1609–18 = *Codex Sturdzanus*, ed. Gh. Chivu, Editura Academiei Române, București, 1993.
- CT.1560–1 = Coresi, *Tetraevanghelul tipărit de Coresi, Brașov 1560–1561, comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Mănăști. 1574*, ed. Fl. Dimitrescu, Editura Academiei, București, 1963.
- CV.1563–83 = *Codicele Voronețean*, ed. M. Costinescu, Editura Academiei, București, 1981.
- DÎ = Chivu, Gh., Georgescu, M., Ioniță, M., Mareș, Al. & Roman-Moraru, Al. (eds) (1979). *Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea*, Editura Academiei, București.
- DPar.1683 = Dosoței, *Parimiile preste an, Iași, 1683*, ed. M. Ungureanu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2012.
- DRH,B = *Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească*, Editura Academiei Române, București, 1969: vol. XXII (1628–9); 1974: vol. XXIV (1633–4); 1985: vol. XXV (1635–6); 1998: vol. XXX (1645); 2003: vol. XXXI (1646).
- DPV.1673 = Dosoței, *Psaltirea în versuri*, în Dosoței, *Opere*, 1, *Versuri*, ed. N.A. Ursu, Mitropolia Moldovei și a Sucevei, Iași, 1974.
- DVS.1682–6 = Dosoței, *Viața și petrecerea sfinților*, ed. R. Frențiu, Editura Echinox, Cluj-Napoca, 2002.
- Ev.1642 = *Evanghelie învățătoare*, Govora, ed. A.-M. Gherman, Editura Academiei, București, 2011.
- FD.1592–604 = *Floarea darurilor*, în Roman Moraru, Al. (ed.) (1996). *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, 1, Editura Minerva, București.
- FN.1693–704 = *Foietul Novel. Calendarul lui Constantin Vodă Brîncoveanu (1693–1704)*, ed. E. Virtosu, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, București, 1942.
- Mărg.1691 = Ioan Gură de Aur, *Mărgăritare*, ed. R. Popescu, Editura Libra, București, 2001.
- NL~1750–66 = Ion Neculce, *Letopisețul*, în Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*, ed. I. Iordan, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, ed. a II-a, 1959.
- PA~1630 = Eustratie Logofătul, *Pravila aleasă*, ed. A.-M. Gherman, Editura Academiei Române, București (sub tipar).
- PO.1582 = Arvinte, V., Caproșu, I. & Gafton, Al. (eds) (2005). *Palia de la Orăștie*, vol. 1, *Textul*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași.
- Prav.1646 = *Carte românească de învățătură, 1646*, ed. A. Rădulescu, Editura Academiei, București, 1961, p. 33–106.
- Prav.1780 = *Pravilniceasca condică, 1780*, ed. A. Rădulescu, Editura Academiei, București, 1957.

B. Referințe

- Avram, M. (2003–2004). *Despre desinența –uri la substantivele feminine*, în „Analele Universității «Alexandru Ioan Cuza»”, t. XLIX–L, *Studia linguistica et philologica in honorem D. Irimia*, p. 63–70.
- Candrea, I.-A. (1916). *Psaltirea Scheiană, I, Introducerea*, Atelierele Grafice Socec, București.
- Chivu, Gh. (1993). *Studiu introductiv la Codex Sturdzanus*, Editura Academiei Române, București.
- Ciorănescu, A. (2002). *Dicționarul etimologic al limbii române*, Editura Saeculum I.O., București.
- Costinescu, M. (1981). *Codicele Voronețean*, ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic, Editura Minerva, București.
- DOOM² = *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, Editura Academiei Române, București, 2005.
- FCLRv = Popescu-Marin, M. (coord.) (2007). *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, Editura Academiei Române, București.
- Frâncu, C. (1982). *Vechimea și difuziunea lexicală a unei inovații comune dialectelor limbii române: desinența –uri la pluralul femininelor*, în „Limba română”, XXXI, 3, p. 199–212.
- Frâncu, C. (2009). *Gramatica limbii române vechi*, Casa Editorială Demiurg, Iași.
- GR = Pană Dindelegan, G. (ed.) (2013). *The Grammar of Romanian*, Oxford University Press, Oxford.
- Maiden, M. (2014). *Le rôle de la synonymie lexicale dans formation du pluriel flexionnel en daco-roman*, în „Mémoires de la Société de Linguistique de Paris. Série tome XXII. Morphologie flexionnelle et dialectologie romane: typologie(s) et modélisation(s)”, Peeters Publishers, Leuven, p. 35–50.
- Maiden, M. (2015). *The Plural Type cǎrnuri and the Morphological Structure of the Romanian Feminine Noun in Diachrony*, în Pană Dindelegan, G., Zafiu, R., Dragomirescu, A., Nicula, I., Nicolae, A., Esher, L. (eds), *Diachronic Variation in Romanian*, Cambridge Scholars Publishing, Newcastle, p. 33–52.
- Maiden, M. (2016a). *Ambiguity in Romanian Word-Structure. The Structure of Plurals in –uri*, în „Revue roumaine de linguistique”, LXI, 1, p. 3–12.
- Maiden, M. (2016b). *Segmentarea cuvintelor în teoria morfologică și problema pluralilor românești în –uri*, în Constantinescu, M., Dragomirescu, A., Nicolae, Al., Stoica, G., Zafiu, R. (eds), *Perspective diacronice și comparative asupra limbii române*, Actele celui de al XV-lea Colocviu Internațional al Departamentului de Lingvistică, Editura Universității din București, București, p. 11–7.
- Nedelcu, I. (2013). *Singularia tantum and pluralia tantum*, în GR, p. 260–261.
- Pană Dindelegan, G. (2009). *Trăsături flexionare ale substantivului în româna actuală*, în Pană Dindelegan, G. (coord.), *Dinamica limbii actuale*, Editura Academiei Române, București.

- Pană Dindelegan, G. (2016a). *The partitive phrase*, în *SOR*, p. 323–332, [Crossref](#).
- Pană Dindelegan, G. (2016b). *Substantive invariabile și istoria lor*, în Sala, M., Stanciu Istrate, M. & Timotin, E. (eds), *Pașini alese. Omagiu domnului Alexandru Mareș la împlinirea vârstei de 80 de ani*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, p. 164–178.
- Pană Dindelegan, G. (2017). *Caracteristici ale sufixelor abstracte în limba română*, volum omagial Maria Cătănescu (sub tipar).
- Ramat, P. & Ricca, D. (2016). *Romance: a typological approach*, în Ledgeway, A. & Maiden, M. (eds), *The Oxford Guide to the Romance Languages*, Oxford University Press, Oxford, p. 50–62, [Crossref](#).
- SOR = Pană Dindelegan, G. (ed.) (2016). *The Syntax of Old Romanian*, Oxford University Press, Oxford, [Crossref](#).